

Pratarmė

Šioje *Senosios Lietuvos literatūros* knygoje tęsiami Gotfrydo Ostermejerio lituanistinio paveldo tyrimai. Kaip ir 41-oje, straipsnius ir publikacijas inicijavo 2016 m. balandžio 20 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute vykusio mokslo konferencija „Mažosios Lietuvos kunigas, filologas, istorikas: Gotfrydui Ostermejeriui – 300 metų“, kurią organizavo trys institucijos: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Lietuvių kalbos institutas ir Klaipėdos universitetas.

Ankstesnėje knygoje daugiausia dėmesio skirta Gotfrydo Ostermejerio ir jo palikuonių lituanistinei veiklai, pateikta jų veikalų ir tyrimų bibliografija, publikuota giminės genealogijos studija *Die Ostermeyer alias Ostermayr* (1903), kurią parengė Gotfrydo Ostermejerio proprovaikaitis, Karaliaučiaus Sakaimio bažnyčios pamokslininkas Paulius Rudolfas Ostermejeris. Įdomiausius fragmentus į lietuvių kalbą išvertė Liucija Citavičiūtė – ji pasirinko Mažajoje Lietuvoje gyvenusių ir lituanistinį darbą dirbusių kartų genealogiją. Lietuvybės labai dirbo keturių kartų atstovai – lietuviškų parapijų kunigai ir mokytojai. Daugiausia, žinoma, nusipelnė Rytų Prūsijos šakos pradininkas, Trempų kunigas Gotfrydas Ostermejeris, lietuvių literatūros istoriografas, lietuvių kalbos gramatikos autorius ir giesmynų rengėjas, istorijos ir mitologijos tyrėjas, poetas ir vertėjas.

41-oje knygoje siekta nustatyti ir Gotfrydo Ostermejerio Prūsijos istorijos tyrimų lygį, jo darbai vertinti bendrame to laikotarpio Prūsijos praeities tyrimų fone, apžvelgta, kaip jie buvo traukiami į vėlesnę mokslo apyvertą, kiek aktualūs šių dienų mokslininkams. Įvertintas Ostermejeris kaip mitologas, aprašytas jo indėlis formuojant Prūsijos evangelikų liuteronų bažnyčios apeigas ir iniciatyva išleisti naują agendos leidimą.

42-oje knygoje skelbiami straipsniai, susiję daugiausia su giesmių ir giesmynų istorija. Dviejuose iš jų keliamas neišlikusių Ostermejerio giesmynų repertuaro klausimas – rekonstravimo metodika ir galimybės. Inga Strungytė-Liugienė, rašydama apie giesmyną *Giesmes ſwentos Bažnyczoje ir Namej’ giedojamos* (1781, neišlikęs), dabar žinomą tik iš antrinių šaltinių ir vėlesnių giesmynų, siekia nustatyti, kokiais šaltiniais rėmėsi Ostermejeris ir jo talkininkai. Einant rekonstrukcijos ir vertimo šaltinių paieškos keliu, tenka remtis minimalia informacija, randama poleminiuose XVIII a. pabaigos veikaluose, ieškoti vėlesniuose giesmynuose perspausdintų jų giesmių. Panašiai sprendžiama ir kito Ostermejerio parengto giesmynėlio *Giesmės* (1791, neišlikęs) sandaros problema – kiek giesmių jį sudarė ir kas buvo vertėjai. Ona Aleknavičienė nustatė, kad dvi sūnaus Zygfrydo iš vokiečių kalbos verstos giesmės buvo paskelbtos ne 1781 m. giesmyne, bet 1791 m. giesmynėlyje *Giesmės*.

Prie Ostermejerio knygos apie giesmynų istoriją *Erste Littauische Liedergeschichte* (*Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija*, 1793) atvedė netikėtos detalės – rankraštiniai įrašai, pastebėti egzemplioriuje, saugomame Žemutinės Saksonijos valstybinėje ir Göttingeno universiteto bibliotekoje. Rašysena išskirtinė, todėl netrukus buvo nustatyta, kad įrašai paties knygos autoriaus, juolab kad ilgiausias iš jų yra apie Zygfrydą Ostermejerį (Ona Aleknavičienė, Mindaugas Šinkūnas). Kaip egzempliorius pateko į šią biblioteką, paaiškėjo radus Göttingene leistame žurnale knygos recenziją (1798). O kai akiratyje pasirodė dar ir knygos anotacija (1793) bei paties Ostermejerio parengtas skelbimas dėl prenumeratos (1792), apsispręsta visus tris publikuoti kaip knygos viešinimo bei vertinimo faktus XVIII a. (Ona Aleknavičienė).

Kalbininkų dėmesį jo veikaluose šiuo metu traukia informatyviausias kalbos lygmuo – leksika. Kalbą Ostermejeris laikė būtina sąlyga krašto istorijai pažinti. Onos Aleknavičienės straipsnyje rašoma apie frazeologizmus literatūros ir religijos istorijos veikaluose. Į frazeologiją, suprantamą plačiaja prasme, čia žiūrima kaip į žodinių kultūrinės atminties saugojimo, perdavimo ir turinio formavimo įrankį. Frazeologizmai, kuriuose paliudyti ikirikriščioniškųjų dievų vardai, jų veiklos sfera ir atributai, ritualinės apeigos ir kita simbolinė praeities reprezentacija, teikia informacijos apie XVIII a. tebesitęsiantį bendruomenės siejimąsi su praeities kultūra, su jai reikšminga sakraline patirtimi. Frazeologizmai, susiję su senosiomis lietuviškomis dievybėmis Laima, Laume, Giltine, Perkūnu, patvirtina, kad praeities mitai tuo metu tebebuvo svarbus

kultūrinės tapatybės komponentas. Tai leidžia Ostermejerio veikaluose esančius frazeologizmus – tiek jo paties užrašytus iš gyvosios kalbos, tiek perimtus iš kitų šaltinių – vertinti ne tik kaip lietuvių kalbos ir tautosakos faktus, bet ir kaip kultūrinės atminties perdavimo įrankius. Ostermejeris, užfiksavęs juos savo knygose, įdėjo ir į saugyklinę kultūrinę atmintį taip užtikrindamas to amžiaus pasaulėvaizdžio elementų pažinimą vėlesniais laikais.

Jubiliejiniais Gotfrydo Ostermejerio metais vykęs viešas minėjimas paskatino nemažai naujų tyrimų. Ir tai geriausia, kas gali atsitikti siekiant įamžinti jo, kaip Mažosios Lietuvos kunigo, istoriko ir filologo, atminimą. Toks yra ir šių dviejų teminių *Senosios Lietuvos literatūros* knygų tikslas. Jų autoriai, sudarytojai ir rengėjai, skelbdami Ostermejerio rašytinio paveldo tyrimus, visą laiką prieš akis turėjo asmenybę, kūrybinių vertę ir aktualumą. Asmenybės išskirtinumas, kūrybinių vertė ir aktualumas neabejotini tiek XVIII a., tiek dabarties lituanistikai, todėl tikimasi, kad šie tyrimai taps atspirtimi tolesnėms jo kūrybinių bei istorinio, kultūrinio ir literatūrinio konteksto studijoms, galbūt ir naujoms metodologinėms priemonėms.

LIUCIJA CITAVIČIŪTĖ,
ONA ALEKNAVIČIENĖ
Vilnius, 2016 m. spalio 20 d.